

Aktywizacja osób niepełnosprawnych intelektualnie jako forma inkluzji społecznej na przykładzie działalności Domu Pomocy Społecznej „Jedlina” w Mieni¹

Motivating people with intellectual disabilities
as a form of social inclusion based on the example
of Nursing Home Care ‘Jedlina’ in Mienia

Streszczenie: Niniejsze opracowanie zawiera najważniejsze założenia procesu oddziaływań aktywizujących osoby niepełnosprawne intelektualnie. Opisano główne obszary działalności Domu Pomocy Społecznej „Jedlina”. Scharakteryzowano również najczęściej stosowane metody i techniki motywowania do podejmowania aktywności, a także opisano, jak uczestnictwo w zajęciach terapeutycznych wpływa na jednostki. Wnioski wynikające z analizy dokumentów wskazują, iż pobudzanie osób z niepełnosprawnością do podejmowania aktywności artystycznej, sportowej i zawodowej pełni kluczową rolę w ich inkluzji społecznej.

Słowa kluczowe: *aktywizacja, jednostki z niepełnosprawnością intelektualną, terapia zajęciowa, formy aktywizacji*

Abstract: This paper contains the most important assumptions of the process of motivating people with intellectual disabilities. The main areas of activity of Nursing Home Care ‘Jedlina’ have been described. The most frequently used methods and techniques of motivating people to take up activities and how participation in therapeutic activities affects these individuals have been characterized. The conclusions drawn from the document analysis show that

¹ Artykuł został opracowany na podstawie autorskiej, niepublikowanej dotąd pracy licencjackiej nt. „Aktywizacja osób niepełnosprawnych intelektualnie (na przykładzie Domu Pomocy Społecznej „Jedlina” w Mieni) w latach 2017-2018”, Siedlce 2018 oraz w oparciu o doświadczenie zawodowe autorki z pracy w opisywanej placówce.

stimulating to take up artistic, physical and professional activities, plays a vital role in social inclusion.

Keywords: *motivating, people with intellectual disabilities, occupational therapy, forms of motivating*

Wprowadzenie

Jedną z najważniejszych potrzeb człowieka jest potrzeba kontaktów społecznych. Każda osoba chce się czuć kochana, pragnie „ciepła” i miłości. Zatem tak ważne jest dawanie każdemu równych szans na zaspokajanie potrzeby akceptacji, bez względu na rodzaj i stopień ograniczeń. Termin „inkluzja społeczna” rozumiany jest jako: włączanie jednostek lub grup do społeczności. W pedagogice specjalnej wiąże się z respektowaniem ludzkich wartości i odrzuceniem podziału na pełno- i niepełnosprawnych. Zakłada aprobowanie wartości człowieka niepełnosprawnego bez względu na jego osiągnięcia i obowiązujące standardy. Inkluzja to także wychodzenie naprzeciw potrzebom osób niepełnosprawnych oraz stwarzanie im warunków do uczestnictwa w motywującym i stymulującym środowisku [Mocia K., 2006, s. 215].

Wiele lat temu osoby z niepełnosprawnością intelektualną postrzegane były przez społeczeństwo jako niezaradne i nieposiadające żadnych umiejętności. Często stawały się obiektami drwin, co prowadziło do znacznego obniżenia ich samooceny. Dopiero uformowanie się pedagogiki specjalnej, a następnie jednego z jej działów – oligofrenopedagogiki, zajmującej się wspomaganiem rozwoju osób niepełnosprawnych intelektualnie, sprawiło, iż osoby te zaczęto traktować z szacunkiem. Wspomniana dziedzina pedagogiki postawiła w centrum realizowanych założeń aktywizację tych jednostek, a więc wspieranie w odkrywaniu potencjału i motywowanie do podejmowania aktywności na różnych płaszczyznach. Wcześniejsze definicje bazowały na uwydatnianiu deficytów i ograniczeń jednostki, akcentując jej niski iloraz inteligencji. Współczesne pojęcie niepełnosprawności intelektualnej podkreśla konieczność wsparcia osoby, aby ta mogła możliwie jak najlepiej samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie. Termin ten uznawany jest za niedyskryminujący, gdyż oparty jest na zależności między umiejętnościami jednostki a jej najbliższym środowiskiem, jak również jej funkcjonowaniu uwarunkowanym poziomem otrzymywanego wsparcia [Smith D.-D., 2008, s. 225-226].

Najważniejszą instytucją wsparcia osób z oligofrenią jest pomoc społeczna. Swoją działalnością obejmuje świadczenie pomocy osobom i rodzinom, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej i nie są w stanie jej samodzielnie przezwyciężyć. Ośrodki pomocy społecznej zobowiązane są do udzielania wsparcia m.in. osobom biednym, bezdomnym, chorym czy niepełnosprawnym. Jedną z instytucji o wspomnianym zakresie działania jest dom pomocy społecznej, świadczący usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne [Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593]. W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż domy pomocy społecznej mają za zadanie zorganizować osobie niepełnosprawnej dogodne warunki do rozwoju, rehabilitacji, nauki i pracy, poniekąd odciążyć i wesprzeć rodzinę w sprawowaniu opieki nad takową osobą oraz zapewnić pomoc osobom starszym, chorym lub niepełnosprawnym, które nie mogą liczyć na wsparcie rodziny. Utrudnienia w przystosowaniu się mieszkańców do warunków życia w domu pomocy społecznej często wynikają z poczucia zranienia, osamotnienia lub napiętnowania, relacji rodzinnych podopiecznego, zaburzeń systemu wartości, braku poczucia komfortu związanego z dużym zagęszczeniem w placówce. Zatem dom pomocy społecznej winien ułatwić pensjonariuszowi adaptację do nowej sytuacji życiowej w taki sposób, aby mógł on zachować swoje indywidualne zainteresowania i upodobania [Kozaczuk L., 1999, s. 12-13, 19].

Organizacja życia wewnętrznego instytucji zapewnia pensjonariuszom miejsce zamieszkania, opiekę i wyżywienie. Sprawia to, że mieszkańcy takiego domu mają bardzo dużo wolnego czasu, przez co nierzadko zaczynają odczuwać monotonię i izolację. Dlatego też w domach pomocy społecznej organizowane są szeroko pojęte działania aktywizujące mieszkańców. Aktywizacja w ogólnym znaczeniu określana jest jako szereg działań dążących do włączenia człowieka do uczestniczenia w różnych sferach życia. Do głównych celów aktywizowania należy zaliczyć: utrzymywanie kondycji fizycznej i zdrowotnej, uaktywnienie zaradności i samodzielności, nauka koegzystencji i działania w grupie, rozwijanie zainteresowań i pasji, pobudzenie twórczego działania, podtrzymanie lub rozbudzenie wiary w sens istnienia. Dokonując próby zdefiniowania pojęcia aktywizacji osób z oligofrenią, należy zwrócić uwagę, iż są to działania mające na celu w szczególności zapewnienie jednostce poczucia bezpieczeństwa, stwarzanie jej doświadczeń pozwalających wyrazić emocje, podniesienie samooceny podopiecznego, kształtowanie pożądanych reakcji i postaw oraz umiejętności nawiązywania relacji międzyludzkich [Kozaczuk L., 1999, s. 16, 34-38].

Przykładem miejsca świadczącego usługi o charakterze opiekuńczo-wspomagającym jest Dom Pomocy Społecznej „Jedlina” w Mieni, będący jednostką organizacyjną przeznaczoną dla dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Umiejscowiony jest na obszarze gminy Cegłów, w 70-hektarowym kompleksie leśnym. Część lasu stanowi rezerwat przyrody „Jedlina”, w którym znajdują się 100-letnie jodły, sosny, dęby, buki oraz niepowtarzalne uroczyska. Zaplecze mieszkalne Domu obejmuje trzy budynki, to jest: budynek główny, wzniesiony w 1924 r., oraz dwa budynki oddane do użytkowania w 1995 i 1996 r. Budynek główny widnieje w ewidencji gminnej jako zabytek podlegający ochronie [<http://www.jedlina.dps.pl/>, dostęp: 17.10.2018].

Działania aktywizujące i ich znaczenie w badanej placówce

Najważniejszym zadaniem zespołu terapeutów jest pobudzanie i zachęcanie wychowanków do rozwoju w wielu sferach. Usługi wspierające obejmują swym zakresem terapię zajęciową. Określa się ją jako działania wielopłaszczyznowe o charakterze zajęć usprawniających, mających na celu wydobycie z jednostki potencjału twórczego. Uczestniczenie w terapii zajęciowej umożliwia wyrażanie siebie w formach twórczości odpowiadających indywidualnym możliwościom i upodobaniom. W Domu Pomocy Społecznej „Jedlina” prowadzone są następujące rodzaje terapii: arteterapia, socjoterapia i ergoterapia, w zakresie których stosowane są różne metody i techniki [Wykaz zajęć terapeutycznych realizowanych w DPS „Jedlina”, zbiory placówki, s. 1].

Istotą arteterapii jest terapia z wykorzystaniem sztuki. Ukierunkowana jest nie tylko na rozwój jednostki, ale także na wsparcie w leczeniu uwidaczniających się zaburzeń [Florczykiewicz J., 2015, s. 26]. Aktywność artystyczna, definiowana jako kształtowanie i rozwijanie zainteresowań kulturalnych, pełni wiele funkcji, a mianowicie: twórczą, wychowawczą, włączającą, społeczną, aktywizującą. Pedagogika specjalna określa aktywizację artystyczną oligofreników jako ich naturalne środowisko terapii, nauki i integracji społecznej. Ponadto włączanie niepełnosprawnych intelektualnie artystów przełamuje stereotypy związane z ich wizerunkiem i wartością ich twórczości.

Arteterapia daje możliwość ujawnienia ukrytych dążeń i pragnień, odkrywania i wyzwalania tłumionych emocji [Ploch L., 2014, s. 21-24, 75]. Podczas trwania zajęć arteterapeutycznych w „Jedlinie” wykorzystywane są najczęściej metody takie jak: rysunek (rysowanie kredkami świecowymi, ołówkowymi lub pastelami), malarstwo (tworzenie dzieł przy użyciu farb, malowanie

na szkłe), rzeźba (korzystanie z mas plastycznych, rzeźbienie w drewnie lub innych materiałach, papieroplastyka), sztuki użytkowe (fotografia, kolaż, przygotowywanie gazetki, plakatów i okładek, witraż), zdobnictwo i dekoratorstwo (ikebana – układanie kompozycji kwiatowych, dekoracje okolicznościowe, motywy zdobnicze). Oprócz wyżej wymienionych metod terapeuci stosują również m.in. muzykoterapię, choreoterapię, teatroterapię.

Poprzez korzystanie z narzędzi i tworzyw odpowiednich do danej aktywności zdobywają umiejętności i uczą się świadomego tworzenia oraz samodzielności. Tworzenie umożliwia samorealizację, daje szansę wyrażenia siebie, a więc także kształtowania się poczucia „ja” i budowania poczucia sukcesu [Baczała D., 2011, s. 83-88]. Mieszkający w Domu od siódmego roku życia Robert Bindas jest niepełnosprawnym intelektualnie artystą o ukształtowanej osobowości twórczej. Tworzy abstrakcyjne obrazy rysowane pastelami z doskonałym wyczuciem kolorystyki i formy. Jego dzieła charakteryzują się wyjątkową muzycznością kompozycji barwnych, wpisujących się w nurt sztuki art brut. Artysta zdobył wiele nagród, biorąc udział w konkursach plastycznych, jego prace trafiły na wystawy w polskich i zagranicznych galeriach sztuki. W 1994 r. jego obrazy zostały przedstawione na wystawie pt. „Sztuka innych wśród nas” w warszawskiej galerii. Przygotował również scenografię do programu TVP „Tacy sami”. Podczas wystawy pt. „Oswajanie Świata”, która odbyła się w Centrum Sztuki Współczesnej w Zamku Ujazdowskim w Warszawie, zaprezentowane zostały dzieła czternastu najwybitniejszych polskich twórców z niepełnosprawnością intelektualną, a wśród nich znalazły się prace Roberta Bindasa. Wystawa była prezentowana także w Düsseldorfie i Hadze [http://www.jedlina.dps.pl/other/658,robert_bindas_osobowosc_artystyczna.html, dostęp: 18.10.2018].

Korzystny wpływ na kondycję psychofizyczną jednostek z oligofrenią ma także stosowanie muzykoterapii. Nauka śpiewania, gra na instrumencie oraz aktywne słuchanie muzyki prowokują zachowania twórcze, redukują agresję, wyciszają, poprawiają pamięć i koncentrację [Drozd-Kucz J., s. 260-261]. Często muzykoterapia łączona jest z inną techniką – choreoterapią. Polega ona na terapii poprzez taniec, ćwiczenia muzyczno-ruchowe, naśladownictwo konkretnych kroków tanecznych. Taniec wzmacnia samoświadomość i umożliwia ekspresję, a dzięki właściwościom terapeutycznym rozluźnia, pobudza wydzielanie endorfin, poprawia krążenie i ułatwia oddychanie, a także wywołuje stan katharsis, a zatem oczyszczenie i rozładowanie napięcia w ciele [Pędzich Z., 2014, s. 32-40].

W pracowni muzycznej realizowane są zajęcia, w czasie których wychowankowie słuchają muzyki, śpiewają, grają na instrumentach, tańczą. Tutaj także odbywają się próby zespołu muzycznego „Oaza”, który od wielu lat prowadzi Janusz Komuda, nauczyciel mińskiej Szkoły Artystycznej. Zespół występuje na wielu uroczystościach odbywających się na terenie placówki, ale także bierze udział w festiwalach, przeglądach muzycznych w powiecie i poza jego granicami [http://www.jedlina.dps.pl/uslugi_wspierajace/655,terapia_zajeciowa.html, dostęp: 18.10.2018]. W maju 2017 r. zespół „Oaza” uczestniczył w XXIII Przeglądzie Twórczości Artystycznej Osób Niepełnosprawnych w Białymstoku. Członkowie zespołu zaprezentowali trzy utwory muzyczne: „Najpiękniejsza dziewczyno”, „Jak się masz kochanie” i „Zośka”, podczas których jeden z pensjonariuszy mógł zademonstrować swoje umiejętności taneczne [http://www.jedlina.dps.pl/aktualnosci/1108,xxiii_przeglاد_tworczości_artystycznej_osob_niepełnosprawnych_białystok_2017.html, dostęp: 18.10.2018]. Podopieczny DPS, pan Zbigniew, sam stworzył swój instrument – jest to plastikowa, dwulitrowa butelka po wodzie. Gra na butelce zapewniła mu zwycięstwo w Ogólnopolskim Festiwalu Instrumentalno-Wokalnym Osób z Upośledzeniem Umysłowym, jak również dała możliwość występowania z Orkiestrą Symfoniczną z Olsztyna [http://www.jedlina.dps.pl/uslugi_wspierajace/655,terapia_zajeciowa.html, dostęp: 18.10.2018].

Teatroterapia uchodzi za jedną z trudniejszych form arteterapii. Stanowi ona duchową podporę, obniża napięcie lękowe i uaktywnia zaangażowanie [Bartnikowska U., 2011, s. 184-185]. Częścią teatroterapii jest inscenizacja przedstawień teatralnych. 20 grudnia 2017 r. mieszkańcy Domu z pomocą terapeutów przygotowali jasełka o powstaniu świata według Biblii. Aktorzy przedstawili scenki pantomimiczne, a następnie śpiewali wspólnie z oglądającymi kolędy. Wystąpienie w jasełkach umożliwiło im rozwijanie uzdolnień aktorskich, przede wszystkim doskonalenie wyrazistej mowy, wyrabianie pamięci oraz odwagi i śmiałości [Scenariusz do Jasełek 2017 w DPS „Jedlina”, zbiory placówki].

Aktywność sportowa pełni w życiu osób niepełnosprawnych kluczową rolę, gdyż nie tylko wzmacnia odporność organizmu, ale również daje wiarę we własne możliwości, zapewnia poczucie niezależności, redukuje stres, wspomaga aktywność społeczną i zawodową [Zielińska-Król K., 2017, s. 16-26]. Trening socjoterapeutyczny wykorzystuje następujące metody: rekreacja (sylwoterapia, przejażdżki rowerowe lub bryczką, kontakt z przyrodą, wycieczki, wieczorki taneczne) i terapia ruchem (ćwiczenia ogólnie usprawniające, ćwiczenia

cardio i siłowe, ćwiczenia oddechowe połączone z muzyką relaksacyjną, ćwiczenia usprawniające motorykę małą, zajęcia na basenie lub lodowisku, jazda na rolkach, gry zespołowe, udział w zawodach sportowych, turystyka, hipoterapia). Innymi metodami stosowanymi w socjoterapii są: trening umiejętności społecznych i interpersonalnych (nawiązywanie prawidłowych relacji, nauka zachowania się przy stole, trening ekonomiczny, doskonalenie pisanie i liczenia, utrwalanie pisanie i czytania na komputerze) oraz ludoterapia (zabawy tematyczne, konstrukcyjne, zabawy i gry dydaktyczne, gry komputerowe, zabawy manipulacyjne różnymi metodami) [Wykaz zajęć terapeutycznych realizowanych w DPS „Jedlina”, zbiory placówki, s. 1-3].

Na zajęciach sportowych podopieczni często grają w piłkę siatkową, cymbergają, ćwiczą na przyrządach (stepper, orbitrek, bieżnia), uczestniczą w porannej gimnastyce przy muzyce. Pensjonariusze biorą czynny udział w zawodach sportowych, turniejach i piknikach integracyjnych, gdzie mogą zaprezentować swoje zdolności, ale również kształtować umiejętność współpracy. W roku 2017 uczestniczyli w m.in. XI Mazowieckim Turnieju Badmintona Olimpiad Specjalnych w Kozienicach, XVI Mazowieckim Mityngu Pływackim Olimpiad Specjalnych w Warszawie i XII Mazowieckim Turnieju Tenisa Stołowego Olimpiad Specjalnych we Wsoli [Sprawozdanie z zajęć w sali sportowej w DPS „Jedlina” roku 2017, zbiory placówki]. Wychowanek Domu, Andrzej Przybysz, był reprezentantem Polski na Letnich Igrzyskach Olimpiad Specjalnych w Szanghaju w 2007 r. Swoje umiejętności zaprezentował w jeździe konnej w stylu angielskim, dwuosobowej sztafecie i biegu z przeszkodami. Zdobył dwa srebrne medale w konkurencjach indywidualnych i brązowy medal w sztafecie [http://www.jedlina.dps.pl/other/659,andrzej_przybysz_medalista_olimpijskim.html, dostęp: 20.10.2018].

W zakresie realizowanych w DPS metod ergoterapii są: zajęcia informacyjne prowadzone w pracowni komputerowo-multimedialnej, ogrodnictwo, konserwacja rowerów, stolarstwo, metaloplastyka, garncarstwo i ceramika oraz zajęcia konstrukcyjne (elektronika). Mieszkańcy sprzątają nie tylko we własnych pokojach, ale pomagają również w utrzymaniu porządku w jadalni, stołówce, kawiarni, pokoju dziennego pobytu.

Podjęmowanie działań pobudzających do pracy, wspierających w wejściu na rynek pracy określa się mianem aktywizacji zawodowej. Formą wsparcia zawodowego są Zakłady Pracy Chronionej, tj. przedsiębiorstwa i firmy, w których zatrudnione osoby niepełnosprawne stanowią, co najmniej 50% ogółu pracowników. Zakłady Pracy Chronionej mają obowiązek zapewnienia

osobom niepełnosprawnym odpowiedniego środowiska pracy, to znaczy zakupu właściwego sprzętu, zapewnienia szkoleń i dostępu do rehabilitacji. Prowadzone są w nich konkretne działy, ukierunkowane na kształtowanie umiejętności praktycznych. Działają również Zakłady Aktywności Zawodowej, które zatrudniają osoby z niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym i znacznym. Przygotowują jednostki do samodzielnego życia i udzielają pomocy w znalezieniu zatrudnienia. Praca zawodowa jest dla podopiecznych badanej placówki bardzo ważna, gdyż stanowi źródło dochodu, ale przede wszystkim dzięki niej mogą zdobyć nowe umiejętności, pozyskać przyjaciół, uzyskać pewność siebie i czuć, że są potrzebni [Bobik B., 2017, s. 184-193]. Pięciu pensjonariuszy DPS „Jedlina” samodzielnie dojeżdża autobusem do pracy w Zakładzie Pracy Chronionej w Mińsku Mazowieckim [http://www.jedlina.dps.pl/uslugi_wspierajace/675,ergoterapia.html, dostęp: 20.10.2018].

Wyniki badań na temat wpływu wykształcenia osób niepełnosprawnych na ich karierę zawodową ujawniły, iż wykształcenie ma znaczący wpływ na pozycję i możliwości osoby niepełnosprawnej na rynku pracy. Osobom z niepełnosprawnością lepiej wykształconym łatwiej znaleźć pracę, ale również oferowane im warunki zatrudnienia są korzystniejsze pod każdym względem od ofert, na które mogą liczyć osoby z niższym wykształceniem. Osoby niepełnosprawne dobrze wykształcone, w szczególności charakteryzujące się dużym ubytkiem zdrowia, muszą wykazać się ogromną determinacją, wolą walki, przebojowością i zaradnością, żeby realizować swoje aspiracje zawodowe. Mimo wszystko, ważniejsze od wykształcenia wydają się kompetencje i kwalifikacje, a także predyspozycje psychiczne które sprowadzić można do umiejętności radzenia sobie w życiu. Na te postawy składa się wiele czynników, takich jak otwartość na zmiany, umiejętność uczenia się, odporność na stres, śmiałość do ludzi [Badania wpływu kierunku i poziomu wykształcenia na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych – Raport końcowy, PFRON, s. 16-20].

W zakresie stymulacji fizycznej osób z niepełnosprawnością intelektualną mieści się również turystyka. Organizacja imprez, wyjazdów czy wycieczek rowerowych wymaga dokładnego przygotowania, wliczając opracowanie programu, zapewnienie transportu, wyżywienia, noclegu, przewodnictwa i kompetentnej kadry turystycznej. Niemniej jednak turystyka uwarunkowuje na piękno przyrody, rozluźnia, umożliwia czerpanie radości z otaczającego świata, nawiązywanie kontaktów społecznych [Preisler M., 2011, s. 30-35]. Na początku sierpnia 2017 r. pensjonariusze wybrali się na wycieczkę rowerową w okolice

Czeremchy i Mielnika. Pierwszą częścią wyjazdu była podróż pociągiem do Czeremchy, a następnie dotarcie rowerami do miejsca noclegu i rozłożenie namiotów. Kolejnego dnia podopieczni wybrali się nad zalew w Repczycach, gdzie mogli popływać i odpocząć na plaży. Wkrótce potem udali się rowerami do Policznej, w której odbywał się Festiwal Teatralny WERTEP „Wertepowe strony świata”. W ramach Festiwalu obejrzeli pokazy teatrów i wystawę lokalnego rękodzieła, a także spróbowali podlaskich potraw. W ciągu kilku następnych dni mieszkańcy DPS dotarli do Mielnika, przemierzili trasę rowerową wzdłuż Bugu, zwiedzili zabytkowy kościółek i oglądali występy zespołów podczas XXVII Muzycznych Dialogów nad Bugiem [http://www.jedlina.dps.pl/aktualnosci/1125,wertep_2017.html, dostęp: 21.10.2018]. W ostatnich dniach sierpnia mieszkańcy DPS wyjechali w okolice Krosna. Głównym punktem wyjazdu był Festiwal „Karpackie Klimaty”, w czasie którego uczestnicy wycieczki wysłuchali koncertów grup muzycznych i przypatrywali się występom tanecznym. W trakcie kolejnych dwóch dni zwiedzili Muzeum Podkarpackie, najstarszą część miasta, skansen Karpacka Troja, Zamek Kamieniec i przeszli szlakiem rezerwatu „Prządkie” [http://www.jedlina.dps.pl/aktualnosci/1126,karpackie_klimaty_2017.html, dostęp: 21.10.2018].

W dniach 8-10 września 2017 r. mieszkańcy Domu wyjechali w Góry Świętokrzyskie. Pierwszego dnia obejrzeli unikatową kolekcję militariów znajdującą się w Muzeum im. Orła Białego, a później udali się do zamku w Chęcinach. Udało im się zobaczyć również amfiteatr Kadzielnia oraz Stare Miasto. Nazajutrz weszli na Łysicę, a zaraz po zejściu ze szczytu pojechali do klasztoru Benedyktynów na Łysej Górze. Wieczorem zorganizowali ognisko, podczas którego mieli możliwość aktywizacji ruchowej i wokalne. W drodze powrotnej odwiedzili Sabat Krajno Park Rozrywki i Miniatur, Skansen Wsi Kieleckiej w Tokarni oraz najstarszy dąb w Polsce – Bartek. Mimo późnej pory powrotu do Domu, na twarzach wychowanków widniały uśmiechy, a oprócz zdjęć i pamiątek przywieźli ze sobą niesamowite wspomnienia [http://www.jedlina.dps.pl/aktualnosci/1128,wycieczka_w_gory_swietokrzyskie.html, dostęp: 21.10.2018].

Przewycięzanie barier

Niezwyczajnie ważnym czynnikiem w procesie inkluzji społecznej osób z niepełnosprawnością intelektualną jest przewycięzanie barier, wśród których najczęściej wymienia się bariery psychiczne i społeczne. Bariery psy-

chiczne związane są z m.in. niskim poczuciem wartości, brakiem wiary we własne możliwości, poczuciem bycia gorszym i niepotrzebnym. Postawy te kształtowane są w pierwszym środowisku społecznym człowieka, czyli w rodzinie. Od lat dziecięcych jednostka niepełnosprawna uczy się nawiązywania relacji międzyludzkich, ale także akceptacji siebie. W dużej mierze to najbliższa rodzina jest odpowiedzialna za motywowanie i wspieranie jednostki w zrozumieniu i zaakceptowaniu własnej niepełnosprawności. Jeżeli dziecko z oligofrenią czuje wsparcie rodziców i jest przez nich w pełni akceptowane, prawdopodobnie nie będzie miało w przyszłości trudności z samoakceptacją czy nawiązywaniem kontaktów społecznych. Dlatego też niezwykle ważne jest okazywanie mu ciepła, miłości i akceptacji od jego najmłodszych lat, bowiem może mieć to korzystny wpływ na jego rozwój psychiczny [Żyta A., 2011, s. 151-152, 169-170].

Barier społeczne częściowo wynikają ze wspomnianych powyżej barier psychicznych. Rodzice osoby z niepełnosprawnością intelektualną winni poświęcić jej dużo czasu i uwagi, podtrzymywać na duchu i motywować do podejmowania prób nawiązywania kontaktów społecznych z osobami spoza rodziny. Źródeł barier społecznych należy upatrywać także w niewłaściwych postawach ze strony społeczeństwa. Wielu ludzi często opiera swe przekonania o osobach niepełnosprawnych na uprzedzeniach i stereotypach. Oligofrenicy w kontakcie z innymi są szczerzy w wyrażaniu swoich myśli i poglądów. Z tego powodu nierzadko spotykają się z niezrozumieniem czy dotkliwymi żartami. Wynika to z braku wiedzy o ich możliwościach. Należy więc już od najmłodszych lat edukować społeczeństwo, iż osoby z niepełnosprawnością są równie wartościowe i zasługują na szacunek. Kompetencje społeczne można kształtować podczas warsztatów socjoterapeutycznych, które prowadzone są w placówkach wspomagających rozwój osób z oligofrenią. Uczestnictwo w takich warsztatach umożliwi odreagowanie napięć emocjonalnych, a także zdobycie umiejętności interpersonalnych w przyjaznej i bezpiecznej atmosferze [Kiczko-Kamut P., 2014, s. 206-208.].

Podsumowanie

Analiza dokumentów placówki pozwoliła stwierdzić, iż kadra terapeutów DPS „Jedlina” w centrum oddziaływań stawia stymulację wszechstronnego rozwoju podopiecznych. Aktywizowanie jednostek na wielu płaszczyznach pozwala na uzyskanie najlepszych efektów w pracy z nimi, ponieważ umożliwia odnalezienie dziedziny, która jest niejako „napędem” życia mieszkańca. Terapia

zajęciowa umożliwia podejmowanie aktywności artystycznej, sportowej, zawodowej oraz branie udziału w imprezach czy wyjazdach, dzięki czemu pensjonariusze mogą kształtować umiejętności społeczne, a więc zdolność współpracy czy nawiązywania prawidłowych relacji. Opisywane działania terapeutyczne stanowią jedną z najlepszych dróg włączania jednostek niepełnosprawnych do społeczeństwa, gdyż podopieczni przez zajmowanie się czymś, co lubią robić, i rozwijanie zainteresowań mogą usprawniać, często nieświadomie, zdolności interpersonalne. W dalszej perspektywie branie udziału w zajęciach terapeutycznych będzie niosło za sobą szereg korzyści, mianowicie: zaspokojenie potrzeb akceptacji i bezpieczeństwa, ale również estetycznych, samorealizację i poczucie sukcesu, zniwelowanie zachowań agresywnych, wzmocnienie odporności psychicznej, podejmowanie aktywności zawodowej, umocnienie więzi społecznych, podniesienie samooceny i wiary we własne siły, co wiąże się z przełamywaniem barier psychicznych i zaakceptowaniem swojej niepełnosprawności.

Bibliografia i netografia

- Baczała D., *Twórczość niepełnosprawna intelektualnie*, [w:] *Stymulowanie potencjału twórczego osób z różnymi potrzebami edukacyjnymi*, red. E. Lubińska-Kościółek, K. Plutecka, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.
- Badania wpływu kierunku i poziomu wykształcenia na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych – Raport końcowy*, PFRON, 2010, s. 16-20.
- Bartnikowska U., *Teatroterapia jako forma rehabilitacji osób z głębszą i wieloraką niepełnosprawnością. Rehabilitacja w życiu niepełnosprawnych*, [w:] *Stymulowanie potencjału twórczego osób z różnymi potrzebami edukacyjnymi*, red. E. Lubińska-Kościółek, K. Plutecka, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.
- Bobik B., *Aktywizacja zawodowa osób wychowankami intelektualną na przykładzie Zakładu Aktywności Zawodowej*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja”, nr 4, 2017.
- Dom Pomocy Społecznej „Jedlina”*, <http://www.jedlina.dps.pl/> [dostęp: 17.10.2018].
- Drozd-Kucz J., *Dziecko z głębszą niepełnosprawnością intelektualną w świecie muzyki. Od percepcji muzyki do aktywności twórczej*, [w:] *Stymulowanie potencjału twórczego osób z różnymi potrzebami edukacyjnymi*, red. E. Lubińska-Kościółek, K. Plutecka, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.
- Ergoterapia*, http://www.jedlina.dps.pl/uslugi_wspierajace/675,ergoterapia.html [dostęp: 20.10.2018].

- Festiwal „Karpackie Klimaty”*, http://www.jedlina.dps.pl/aktualnosci/1126,karpackie_klimaty_2017.html [dostęp: 21.10.2018].
- Festiwal „Wertepowe strony świata”*, http://www.jedlina.dps.pl/aktualnosci/1125,wertep_2017.html [dostęp: 21.10.2018].
- Florczykiewicz J., *Interdyscyplinarność arteterapii – sztuka jako przestrzeń działania arteterapeutycznego*, „Student Niepełnosprawny”, nr 15, 2015.
- Kiczko-Kamut P., *Program socjoterapeutyczny „Kolory Tęczy” szansą na rozwój kompetencji społecznych osób niepełnosprawnych intelektualnie*, „Student Niepełnosprawny”, nr 14, 2014.
- Kozaczuk L., *Terapia zajęciowa w domach pomocy społecznej*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 1999.
- Medalista olimpijski*, http://www.jedlina.dps.pl/other/659,andrzej_przybysz_medalista_olimpijskim.html [dostęp: 20.10.2018].
- Moczia K., *Funkcjonowanie społeczne osób niepełnosprawnych na przykładzie Wspólnoty Burego Misia*, [w:] *O trudnej sztuce bycia razem, czyli różne oblicza integracji*, red. A. Stankowski, M. Balukiewicz, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006.
- Pędzich Z. (red.), *Psychoterapia tańcem i ruchem. Teoria i praktyka*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2014.
- Ploch L., *Konteksty aktywności artystycznej osób z niepełnosprawnością*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2014.
- Preisler M., *Turystyka osób niepełnosprawnych*, „Studia Periegetica”, nr 6, 2011.
- Przegląd Twórczości Artystycznej Osób Niepełnosprawnych w Białymstoku*, http://www.jedlina.dps.pl/aktualnosci/1108,xxiii_przeglad_tworczosci_artystycznej_osob_niepelnosprawnych_bialystok_2017.html [dostęp: 18.10.2018].
- Robert Bindas, http://www.jedlina.dps.pl/other/658,robert_bindas__osobowosc_artystyczna.html [dostęp: 18.10.2018].
- Scenariusz do Jasełek 2017 w DPS „Jedlina” (zbiory placówki).
- Smith D.-D., *Pedagogika specjalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Sprawozdanie z zajęć w sali sportowej w DPS „Jedlina” roku 2017 (zbiory placówki).
- Terapia zajęciowa*, http://www.jedlina.dps.pl/uslugi_wspierajace/655,terapia_zajeciowa.html [dostęp: 18.10.2018].
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593.
- Wycieczka w Góry Świętokrzyskie*, http://www.jedlina.dps.pl/aktualnosci/1128,wycieczka_w_gory_wietokrzyskie.html [dostęp: 21.10.2018].
- Wykaz zajęć terapeutycznych realizowanych w DPS „Jedlina” (zbiory placówki).
- Zespół muzyczny „Oaza”*, http://www.jedlina.dps.pl/uslugi_wspierajace/655,terapia_zajeciowa.html [dostęp: 18.10.2018].

Zielińska-Król K., *Znaczenie i promocja sportu osób niepełnosprawnych jako formy rehabilitacji w działaniach na szczeblu międzynarodowym i krajowym*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja”, nr 1, 2017.

Żyta A., *Rodzice i rodzeństwo pełnosprawne a planowanie przyszłości dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną*, [w:] *Dorośli z niepełnosprawnością intelektualną w labiryntach codzienności: analiza badań – krytyka podejść – propozycje rozwiązań*, red. B. Cytowska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.